

ՀԱՅԿԱԲԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԻ ՅԻՍՈՒՍԵԱՆ

(Հար. տես 326)

Որովհետև Հայր Միքայէլ Չամչեան ասէ թէ Յակօր Վիլլոտ Թարգմանեաց զայն Թուղթ կաթուղիկոսին Հայոց ի լատին բարբառ «*Թէպէտեւ ոչ հարազատ ի մացուածով*» ուստի պատշաճ վարկանիմ տալ աստանօր զօրինակ այնր ամբողջապէս ի զովուիին բանասիրաց և ի պաշտպանութիւն ճշմարտութեան: Ահաւասիկ կենդակ Աղեքսանդր կաթուղիկոսի առ փափն Հռովմայ:

«Ե գերապատիւ և ի գերասկզբնական պատմառէ յԱստուծոյ հօրէ ի գերակատար և ի գերածնունդ մորիմ բնութեմէ իսկակից՝ և ամժամակմ միանին Բանէ: ի գերազանց և ի գերալրակամ ըղիմամէ մորում էութեմէ՝ իմքմազօր և ամենազօր հոգւոյն զշմարտէ, ըմտրեալ և պսակեալ՝ բարգաւաճեալ և փառաւորեալ, և մոյմ անհնաւորք յորդորութեամբմ պարսպեալ և մոքիմ շնորհօքմ ուժեցեալ՝ և պերճացեալ հոգւոր և մարմնատր իշխանութեամբ՝ զարգացեալ և շքեղացեալ յԱստուածպսակամ փառաց հաղորդեալ, Տիրելով ծովու և ցամաքի, քաղաքաց և աւանաց՝ հեռաւոր կղզաց, և մերձաւորաց զաւանացմ, Յովնապատիւ և գերահռչակ պատուով մեծաբեալ՝ պետականիմ ժամանեցելոյ զահիմ Հռովմայ Տիառնդ Կէմէնտոսի երիցս երջանիկ Պապի:

Ողջոյմ սիրոյ և սրբութեամ մատուցանմք վսեմախոր մեծութեամբ, և որոց ընդ հովանեալոյց թե՛նց զասուց եկեղեցականաց միանգամայն և աշխարհականաց, Միք մուսսոս ծառայք Քրիստոսի Տէր Աղեքսանդր ամենայն Հայոց Կաթուղիկոս ի գահս լուսազարդ և Աստուածաճէջ Միլիոնոյ չնիւածնի, և որք ընդ իմ և ժառանգաւորք սրբութեամ ուխտի նպակեղպոսք՝ Զահամայք՝ շարգապետք և ամենայն Կղերք եկեղեցեաց, Նւ ընդ Աստուածապարզ և Քրիստոսամուռն ողջունի, ծանուցումս յայտարարութեամ առնեմք փառաւոր Տէրութեամ քոյ, Ջի թէպէտև մեք վերջացեալ գտանմք մեր այսմ ժամանակի ի մարմնաւոր իշխանութեմէ՝ սակայն գծնել տեսանելով և լսելով քաջատոհմութիւմ գերապատուութեամ՝ զտարճացեալ բերկրիքմ ի սիրտ և ի հոգի և զոգութիւն ամբաւ ըրեւորք, և օրհմութիւն մատուցանմք ամենաթագաւորիմ Քրիստոսի

Աստուծոյ մերոյ, որովք թագաւորք թագաւորեմ և հօրք զրիմ զարդարութիւն՝ ըստ իմաստնոյմ բամի, Նւ խմբեմք զի մոյմ յամբարմ ամամակօրք, և պարագայց ամօք խաղաղութեամբ և ամգերդուելի հաստատում պահեսցէ մի՛նչ ի կատար, և ի սպառումս յախտեմիս այսորիկ ի փառս և ի զովեատ Աստուածութեամ իւրոյ՝ յուրախութիւն և ի պարտեմս ամենայն քրիստոնէից ամէմ: Նւ արդ արտադրեմք և զայս առաջի գերելիքակամ մեծութեամ Ջերոյ, զի ի բնուստ, ամուստ ի սկզբամէ այս է սովորութիւն մախազահութեամ գերազուսնութեամցդ, վարդապետս, և քարոզս առաքել ի չորեքծաղեմ տիեզերս, որպէս և յուլովս տեսար, և տեսանմք աչօք մերովք, իրք զի քարոզեցեմ գերիստոս Աստուած հաւատալ, և խոստովանել, և մովաւ գտանել զվրկութիւն հոգւոց, և ժամանել թողութեամ մեղաց ըստ Սրբազան Առաքելոյմ Պօղոսի որ ասէ. «Սրտի հաւատալ յարդարութիւն, և բերանով խոստովանել զվրկութիւն»: Զանգի ոչ ուստեք է հաստատեալ աւանդութիւնս այս, եթէ ոչ ի մոյմ ամենատեսաւմէ Քրիստոսի Աստուծոյ, որ և յետ փրկագործ տօնբնութեամբ, և փառաւոր յարութեամբ, պատուիրեաց աշակերտաց իւրց ասելով. «Երթայք յաշխարհ ամենայն, և քարոզեցէք, որ հաւատայ և մկրտի կեցցէ, և որ ոչ հաւատայ դատապարտեցցէ»: Զոր և այսու եղեալ պայմանաւ՝ կրիկմ մշաւմ կմքեալ տեսանմք ի բարեբար փրկել մերմէ, հաւատ և մկրտութիւն, ընդ որս և կայ պարտնակեալ ամենայն աւանդութիւնք եկեղեցւոյ, որովք յայտնի ծանուցանի բոլոր խորհրդաւծութիւնք Քրիստոնէից, Զանգի զիմ Նմ. հաւատք, և յանդիմանութիւն որոց ոչմ երկնմ ըստ առաքելոյ, Ըստ որում կանոնի պարտիմ հաւատալ ի միում ամենագոր և ամենակարօք բնութեմ Աստուածութեամբ երիս ամծիմս կատարեալս, և յատկացեալս՝ Հայր և Որդի և սուրբ Հօգի: Հայր անծիմ և ոչ յուժեքէ, և Որդիմ ծնունդ հայրականմ, որպէս բամ ի մտաց, և սուրբ Հօգիմ ըղիւսմ ի Հօրէ անքմնելի և անմիամալի, որում ոչ մեծութիւն և ոչ մուսսոսութիւն, ոչ բարձրութիւն և ոչ խորութիւն, ոչ ունելով ստուերք աստիճանի և ի էջս առաւելութեամ և մուսզութեամ, այլ զոյգ և համապատիւ, համակամ, համիշխամ, համակար, համագործ, և համազօր, ամմատ, և ամորոշ ամբաճանի, վերացեալ բարձրացեալ ժամանակաց, և յաշխարհայ յամպայման և յամանամբ թագաւորութեամ օրհմեալ յաւիտեանս ամէմ:

Հաւատամք և ընդ միմ զմիմ յերկր ամծմաւորութեամբ, զԲան և զՈրդիմ ծննալ ի Հօրէ մաք քամ զյաւիտեանս ամախտարար, և ամժամանակապէս, ոչ յետոյ և ոչ կրտսեր. այլ յաւիտեանական Հօրէ՝ յաւիտեանական Որդի, ամժամանակ ծնունդ, համզումատիպ և հաւասար ամբ-

Ոսյուն, քանակի ոչ էր չայր հրքեմմ ոչ էր Որդի, այլ որպէս միշտ չայրմ չայր և Որդիմ Որդի, և մոյն ի վախճամ յաւիտեանցս ծնաւ մարմնով ի սուրբ կուսէմ Եստրիանայ՝ Աստուածն կատարեալ՝ մոյն իմքմ և մարդ կատարեալ Գողգով, և մտօք, և մարմնով, ամորոշելի մարդկութեամբ, և ամ-թիւրի Աստուածութեամբ, եկմ մարդ յառաջ ի կնիւղէ և եմուտ ընդ օրինօք՝ ըստ Առաքելոյ. յամմմ էառ և զամմայմ կիրո մարդկային որ իմչ բնու-թեամմ էր քաց ի մեղաց, ոչ ծառայելով իրրև զմեզ կրիցմ բնականաց, այլ կիրքմ բնութեանս ծառայէիմ մմա իրրև Աստուծոյ, յաղագս որոյ՝ և հաղորդիւր կամաւորացմ, և ակամայքմ խոյս տուեալ փախչէիմ ի մմամէ զարհուրեալք իրրև յԱստուծոյ, եւ յետ ամաց երեսնաց զայ ի Յոր-դանամ, միւրտի ի Յովիմամմէ, և վկայի յԱստու-ծոյ չօրէ, Որդի սիրելի կուսածիմ մարմնովմ, և սուրբ չոգիմ աղանախեալք իմայի յայտնեալ Քրիստոս Էանցիմ, Որով և վարի յամապատ փորձի ի սատարմայէ, և յաղթէ մմա մարմնովմ աղա-մայիմ, եւ մոյմհետայմ ժողովէ զաշակերտսն, առնէ մշամս և զօրութիւնս քաղուսմ, հրաշս և զարմամալիս յոլովս:

Ուստի և ի վախճանի կամաւորութեամբ զայ ի չարչարամս և յամմմ առմու զմմի խաչի, և մարդկապէս մեռաւ ի վերայ մորա, յառնէ փառօք յաւուր երրորդի, և երկն աշակերտաց պէսպէս արուեստիւք յաւուրս քառասուն, հա-ղորդելով ընդ հացի:

Եւ յետ ամորիկ յամդիմամ աշակերտացմ իմքմ, իշխան զօրութեամբ համբառնի յերկինս, մովիմ մարմնովմ որով ծնաւմ խաչեցաւ, մեռաւ և յա-րեաւ և մտաւ ընդ աշիւ չօր՝ ըստ կամխասա-ցութեան Դաւթայ, որով և զալոց է դատել զկնմ-դանիս և զմեռեալս. որում հաւատացեալ սպա-սեմք և ակն ունիմք յարութեան և դատաստանի և հատուցմամ գործոք, ընդ մովիմ և խոստովա-նիւրք զՄարիամ մայրմ Յիսուսի՝ Աստուածածիմ, որպէս և ծնեալմ Աստուծո, և զմոյն ի խաչ ելեալ, ըստ Գրիգորի Աստուածաբանիմ որ ասէ յԱռ որս գիրքս, եթէ ով զՄարիամ Աստուածածիմ ոչ իմա-նայց՝ հնդի է Աստուածութենէմ, և եթէ ոք խաչեցելոյմ երկիր ոչ պագանէ՝ մզովեալ եղիցի և կարգեացի ընդ աստուածապաւսմմ, եւ վասմ այսր այսքան ի կարմոյ, չաւատամք և ի չոգիմ սուրբ, Աստուած կատարեալ առանց առնելոյ. բղիւնմմ մշտնջենաւոր առ ի չօրէ, որ խօսեցաւ յօրէնս և ի մարգարէս, և յառաքեալսմ, և էջ ի յորդանանմ գետ և ի սուրբ վերնատունմմ չոգի պիտութեանմ, չոգի պապտութեանմ, չոգի բերամոյ Աստուծոյ մորիմ էութեան չօր և Որդւոյ, ոչ արաքած, ոչ ծառայ, ոչ հրամանաւոր, այլ հրա-մանատու, քանզի սի գործ է չօր և Որդւոյ և չոգւոյմ սրբոյ, որպէս ասաց Փրկիչմ աշխարհաց թէ ես և չայր, և չոգիմ ճշմարտութեան որ ի չօրէ

եւամէ, եւամէ՝ և ոչ քաժամի, բղիւն և ոչ սպառի, և իմքմ է Աստուած խնկեալ տիրապէս, ամմնայմ յամմնայմի:

Չաւատամք և զհամաշխարհակամ կաթողիկէ եկեղեցի սուրբ, զթողութիւն մեղաց հաստատեալ ի վերայ հիմամ Առաքելոց և Եսրգարեից և վար-դապետաց, ըստ Գողգուի թէ՛ Զորս եղ Աստուած մեկեղեցւոյ յայտ եմ, մախ՝ զԱռաքեալս, երկրորդ զՄարգարէս, երրորդ զՎարդապետս, և զի լու-սաւոր բամիւք սոցա՝ հաստատեալ մմայ սուրբ եկեղեցի, ամդրդուելի և ամսասանելի յաւիտեանս յաւիտեանց:

Եւ զի կառուցեալ է սա ի վիմէն կենդանութեան, որ է իմքմ Բրիտտոս Աստուած ըստ Մողովմոնի թէ՛, եմաստութիւնմ շինեաց իւր տուն և կամզմեաց սիւնս եօթմ, այս սուրբ եկեղեցի՝ և խորհուրդք եօթմ աւանդեալ ի մմա, մախ Մկրտութիւնմ, երկրորդ դրոշմմ, երրորդ Ապաշխարութիւնմ. չորրորդ չաղորդութիւնմ, հինգերորդ Դարք Զա-հանայութեանմ. վեցերորդ Գապիւմ, և եթմնորդ օծումմ վերջիմ, զոր ունիմք առանց յաւելուածոյ և պակասութեան:

Քանզի Մկրտութիւնմ է սկիզբն և մերածութիւն առ Աստուծոյ ընտանութիւն և երկմայիմ ժառան-գութիւն, թարց որոյ ոչ ոք մտամէ յարքայու-թիւնմ երկմից՝ ըստ Տէրունակամ վմեի. եւ դրոշմմ քրիստոսեանք հաւատոյ, և տարանջատ յամմա-ւատից որ առնէ զմեզ Բրիստոմեայս, և Բրիստոս, ունեւք, խաչամիշ կնքովմ՝ որով երկմքմ ահաւոր՝ սասանայի և հրեշտակեց մորա. Ապաշխարու-թիւնմ Գանդերմ խոստովանութեամբ, տայ մեզ յոյս թողութեան, որովք գտանեմք փրկութիւն հոգւոց և արծակումի ի կապամաց մեղաց՝ ըստ Տեառն բանի, թէ՛ «Զոր արծակիւք յերկրի՝ եղիցի արծակեալ յերկինս», և դարձեալ թէ՛ «Ումեք թողուցոք զմեզս՝ թողեալ լիցի մոցա», և դաք-ծեալ «Ապաշխարեմք զի մերձեալ է արքայու-թիւնմ երկմից», մաև հաղորդութիւն Մարմնոյ և Արիամ Տեառն մերոյ Յիսուսի Բրիստոսի, առնէ զմեզ հաղորդս Աստուածութեանմ իւրոյ, ըստ ասելոյն թէ՛ «Որ ուտէ զՄարմնիմ իմ և ըմպէ զԱ-րիւն իմ, մա յիս բնակեցի և ես ի մմա» և դուք-ծեալ «Որպէս առաքեաց զիս կենդանիմ չայր և ես կենդանի եմ վասմ չօր», եւ «Որ ուտէմ զիս և մա կեցցէ վասմ իմ» և մեք այսու յուսով ճա-շակեմք զՄարմնիմ և զԱրիւն Որդւոյմ Աստուծոյ:

Այլ և զկարգ քահանայութեան ընկալեալ ի Բրիստոսէ և յԱռաքելոյ՝ ունիմք ամմնայմ ճշմար-տութեանք, զի ձեռն եղ ի վերայ զլիւթ մոցա, և օրնմեաց զոսա, որով եղիմ կատարեալ և կատարելագործք, ըստ սրբոյմ Դիոնիսիայ պար-տիմք մախ մարքիլ, լուսաւորիլ և լուսաւորել-կատարելագործիլ՝ և կատարելագործիլ, որպէս և աւանդեցան յԱռաքելոց սրբոց, զոր ունիմք ամ-շեղապէս, և ամսայթաք ընթանամք զշաւիւր մո-

ցաւ, մախ՝ առնուլ զծնունդորութիւն և ապա տալ աշխոյ, յառաջ կատարելագործիլ և ապա կատարելագործիլ, որպէս և է իսկ շշմարիտ և հաստատուն։ Եւ Պապին՝ խորհուրդ մեծ և պամծալի ըստ Պօղոսի։ « Խորհուրդս այս անձ է, բայց ես ասեմ ի Քրիստոս և ի յիկեղեցի » և թէ « Պատուական է ամուսնութիւն », և Տէրն « Ջոր Աստուած զուգեաց, մարդ ի միկեղեցեցէ »։ Քամելի սա է սրբութիւն զուգաւորութեամբ, առանց որոյ շու՛ն կոչի որ զուգաւորի։ Եւ Ռոմում վերջին է՝ որ զօրացուցամէ զմեզ մտանել ի համդէս ընդդէմ աշխարհակալին խաւարի, որբարմարտի ընդդէմ զողորմի, և առնուլ զպսակն յաղթանակի, աւանդեալ մեզ ի սրբոց Առաքելոցն, ըստ Աւետարանական պատմութեամբ, թէ օծանէին զբազում հիւանդս։ Բայց ի մոյմ իւր օրհնութեամբ կատարի յիկեղեցիս չայատարանայց յամենայն ամի, և օծանին ամենայն հիւանդացեայք հոգւով և մարմնով, որով և ունինք յոյս առողջութեան հոգւոյ և մարմնոյ, ի փարատումն ամենայն ախտից, եմ և այլ յոգուք աւանդութիւնք մասնաւորք կարգեալք յիկեղեցիս մեր, ի թէ ի սօսն տէրունականս, և ի սուրբսն Աստուծոյ, և ի թէ ի պահս և զառթօն, և ի տքնութիւնս գիշերային հոգեման, և ի թէ յարարողութիւն ժամատեղաց և յամենայն կարգաւորութիւնս, թողաք զի մի լինի ծանօթութիւն ընթերցողաց, և մանաւանդ զրեալք որ ըստ բոլորին և ըստ պատշաճին զրեցաւ, այլ ըստ մասին սակաւագին բարիք, թողլով ապաստեմ ձեր զերակատար իմաստութեամբ, չափել մասամբ զբոլորն։

Ջոր և ի յայս հաւատարեալ մերտիմք, և ակն ունիմք չողուրն կենդանութեան և մերոյին փրկութեամբ ըստ անուտ խոստման Տեառն, թէ « Ըր հաւատալ և մկրտի կեցցէ »։ Դարեմալ ի կարգ անդր ի վեր ելանելով անմիջ թէ, որով ունինք մեք հաւատ և մկրտութիւն, քարոզմք այնոքիկ մախասացեալք ոչ պարտիմ աշխատ լինել առ մեզ այլ անաւել առ այնոքիկ որք ոչ կարգաւոր զամուժ Տեառն մերոյ ծիսութիւն Բրիտանոսի, և ոչ խոստովանիմ զմա Աստուած, և ոչ գտնորէմութիւն մորա ամենայն, և ոչ ունիմ զքրիստոսական կմբին յամծինս իւրեանց, և ոչ Դամաշիւմ զխորհուրդս եկեղեցոյ, և ոչ ընդունիմ զԱստուածաշու՛ն զիրս, հիմ և մոր կտակարանս, և ոչ գիտնմ զամուժ Առաքելոց, և Մարգարէից և վարդապետաց, և ձիանդին ի վերայ ամհաս խորհրդորք Բրիտանոսից, և զառնեցանս վարկանման զպաշտելի դաւանութիւնս քրիստոնէից՝ որ յամենասուրբ Երրորդութիւնն, և ի տնօրէնութիւնն Միածին Ռուդուլ, և սուրբ կոյս Մարիամ Աստուածածնին և ի պարծեանս քրիստոնէից, ի կենսակիւր և ամենազօր սուրբ խաչն. և զպատկերս տէրունականս և ամենայն սրբոց՝ կուռս համարիմ, աւանդելով զքրիստոնեայս իբրև զմոլորեալս, Նոքա զայս տնծայն տեսանելով և յսելով ոչ իմն հա-

մարին, և ոչ ցաւ է մոքա, այլ ամփոյթ առնելով զմոքամէ՝ զմեք շրջապատեալ պաշարնմ արկանելով ի մէջ քրիստոնէիցս ազմուկ խռովութեան, և փոխանակ շինութեան և հաստատութեան՝ արկանն յուրով զայնակողութիւնս, ասելով միշտ յակամջն ամկատարից և ամկորրորդագագոց՝ թէ ոչ է պատարագ ձեր պատարագ, և ոչ մկրտութիւն մկրտութիւն, մոյմպէս խոստատութիւնն և ապաշխարութիւնն և այլ խորհուրդք, յորոց բանից մեցուկ առեալ թուլամորթք և յողորմութեան, և ամհաստառքն, ելանն ի հաւատին և այլ բազմութ անմիմ ամկարգութիւնք ընդդէմ կանոնաց եկազան չարիս, զոր ոչ կարեմք արկանել ընդ զբով, ասելով թէ որովհետև սուտ է կրօնք քրիստոնէից որպէս և մոքայն ասեմ՝ արասցուք զիմն հաճեցին իբրտք մեր, որով հայրն յի ամուժն Աստուծոյ և վարդապետութիւնն ի մէջ հիթանոսաց, զայս պտուղ մոքա արդեանցմն։ Եւ զի յստակագոյնմ աստացուք, մեք որ բնական եմք ի մէջ այսպիսի ազգաց, որ աչ հաւատան զքրիստոս Աստուած և ոչ հմ պաշտօնեայք քրիստոսի, ոչինչ իւրից զզուեցուցանմն զմեզ կամ տառապեցուցանմն, այլ մանաւանդ կամ ընդ մեզ խաղաղութեամբ և սիրով, յաւետ ևս զի յուրով անգամ ընդդէմարանմք ընդ մոսա, և վիճեմք յաղապս Աստուածութեան Բրիտանոսի և օրինաց մորա և լինիմք շատագով քրիստոնեան ստաննել զմեզ կրօնից, ոչինչ ըմբոստանմն ստաննել զմեզ այլ միատնութեամբ ակն անն զմեք։

Այլ և թագաւորին մեր որոյ իշխանութեամբ մականդիմք մեք, տացէ ամենաթագաւորն Աստուած, հաստատութեան թագաւորութեան իւրոյ, և մեք աղօթիւ ջնք յաստուգանմք ըստ խրատու մեծին Պօղոսի, զի այսպէս համդատութեամբ վարենք զկեսն մեր՝ որպէս և ոչ յաւուր թագաւորաց մերոց մինչ իշխանութիւնն մեր էր, և սա այսպեղ է և ոչ պաշտօնեայ քրիստոնէութեան Խորհրդորս, այսպիսի զթով զթայ և մախակնաւ, մեալ պարզեմէ զմեզ թարք զդատանք. իսկ առ մեզ եկեալ պատրիքն ոչ այսպէս, այլ մերհակամ վարին ընդ մեզ, խոչըմդակն անմիւրի, և յործամ մերհակամք ամկարգ արարտանց մոցին՝ զուր և ունալ բամիւր մընաստան լինիմ առ մեծութիւն ջնք, և ամփոք զուրով մոցին քանիցմ՝ հաւատայք, քանզի ի մէջ այլասեռիցն, զհայք հերձուածող և հերիտիկոս ամուսնեմ։ Այլ ըստ վերջի զրեալ դաւանութիւնացմն՝ եթէ սեծապատութիւն քոյ զհայս հերիտիկոս դատապարտես՝ եղիցի կամք զհեճափառութեանը օրհմեալ, իսկ թէ ոչ՝ իմըմբեք ի հաւարակաց հօրէմ որ այնպիսեացն սաստ յաւատարեալաց զիրս որ դադարին յայնպիսի սխալութեանէ, զի և Մրքաւալ ամուսնող ոչ է վախելուչ այնպիսի իրակութիւն։ Եթէ վասմ յուսոյն և սիրոյն Բրիտանոսի այլ շմորի մեզ անմիցես ըստ հայրախնամ զթոյդ, մոքա թուղթն առաքես

ի ձեռք մեր, և բովայնալ մեր իբր գնատուածաւ տուր պատգամս Մովսիսի, ցուցցուք պատրոցմ թիրևս սակաւ մի կասեցցիմ յատելութիւնէ քրիստոնէից: Եւ ճէրդ մեր ըմկայցիս վարձս ի վարձատուէմ բուրեցեղանց: Նաև շնորհիւ մաղթեմք հեղեղիքիմ չայոց որ ի զննեմքի, քամզի ողորմելի ազգոմ հայոց որք ամղր՝ եմ առանց հաղորդու թեամ և ամենայն խորհրդոց:

Եւ ի վախճանի բամբս, և զայս ևս գիտացե՛ք մեծապատիւ գիտութիւնդ, յերկրէմ ձեղկաց և յերկրէմ օսմանցուց և յօղբեգաց ղեսպամք յուլովք զամ յաշխարհս մեր, ոչ միում յումեքէ կրեմք վմաս և մեղութիւմ, քայց յամենայն եկեղեց ֆուռակաց ղեսպամաց մեղութիւնս և վմաս յուլիս կրեմք, յողոք ամկեալ խմղրիմք և զայս, ոչ թողացուցանել լիմն ալապէս: Գետակամ գրուիսք և հասարակաց քրիստոնէից հայրդ կեցցես և մմասցես ողջ և առողջ ի փառս մեծագոյմ Աստուծոյ և ի պարծանս եկեղեցւոյ ամէմ:

Գրեցաւ ՌժՅԸ Թովմ, փետրվարի ամսոյ յն, ի Սուրբ Էջմիածին»:

Սոյն այս թուղթ առաքեցաւ ի Հոռվմ ձեռամբ Յովակիմ վարդապետի Նոր-Ձուղայեցւոյ:

(Շարունակելի)

ՄԵՐՈՒՆ Զ. ՍԵՔՆԱՅ

ՊԱՐՍԿԱՅԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐ

ԱՇՈՒՂ ՅԱՐԹՈՒՆ ՕՂԻ

(Նրա մահուան Յիսակումակի ասիրով)

(Շար. տես 326)

IV.

Յարթուն օղլն «Դավթարը»

Յարթուն օղլն թողել է մի «Դավթար», որի մէջ նա ամփոփել է իր երգերը: Այդ «Դավթարը», որ մեր խնդրանքի համաձայն սիրով ուղարկեց մեզ Չահար մահալ գաւառի Մամուրա գիւղից Արշամ քահանայ Անդրէասեանը՝ հին կաշեկազմ է և անզարդ: Մեծութիւնն է 21 16 սանտիմետր: Բաղկացած է 60 թղթից, որոնցից ութը դատարկ է: Խրաքանչիւր երեսը բաղկացած է 24-32 տողից: Հանգամանքը շատ խեղճ է. շատ գործածելուց և ձեռքից ձեռք անցնելուց՝ թերթերը

մաշակ են, դեղնել և կեղտոտել, շատ թերթեր էլ առջկից, միջից և ետեւից պակասում են: Իսկ ամբողջ «Դավթարը» մէջտեղից կէս պատռած է: Երգերը գրւած են հաստ և մեծ բուրբաղով, որոնք սակայն խառնիխառն են և անհաշակ: Պարունակում է ընդամենը 100 երգ, որից 35-ը հայերէն է, իսկ 65-ը՝ թրքերէն: Սկզբում գրւած են հայերէն երգերը, յետոյ զայիս են թրքերէն, և ապա նորից հայերէն երգերը: Մէնք նրանց դասաւորելով՝ բաժանեցինք մի քանի տեսակների՝ սիրային, դարբի, կրօնական, խրատական, երգիծական և այլն:

Ամէն երգի վերջում՝ ըստ ընդունած սովորութեան՝ յիշատակւած է երգչի առունը. սակայն դավթարում նշանակւած չէ երգերի յօրինման թւականը: Բացի այդ՝ երգերի մէջ բազմաթիւ են ուղղագրական և այլ սխալները, օրինակ՝ բարով-բարով, անոշ - անուշ, հէկէկալ-հեկէկալ, վարթ-վարդ և այլն: Մենք յարմար համարեցինք այդ սխալները հրատարակել անփոփոխ, այսինքն՝ այնպէս, ինչպէս որ գրւած են դավթարում: Այժմ այդ դավթարը գտնւում է Մամուրա գիւղում՝ երգչի թոռան մօտ:

V.

Յարթուն օղլու երգերը

Այժմ տեսնենք աշուղական այն քնարը՝ որ երգիչը նիւրել է իր ազգին: Այդ քնարը բաղկանում է եօթը լարերից. սիրային, դարբի, կրօնական, խրատական, հարսանեական, երգիծական, ալաբանական (ալլեգորիական): Նրանց արժէքը լաւ ըմբռնելու համար՝ պէտք է ծանօթ լինել աշուղական արեւստին, լեզվին և նա մանաւանդ այն գաւառաբարբառին՝ որով արտայայտւել է երգիչը: Դա բանասիրութեան տեսակէտից խիստ անհրաժեշտ մի պահանջ է:

Ճիշդ է որ այդ երգերը զեղարեւսական տեսակէտից թերի են և չունին ոչ